

MĖGINIMAS 1919 M. PAVASARĮ ATSIIMTI IŠ BOLŠEVIKŲ VILNIŲ

doc. V Lesčius

Nors apie kovas su pirmuoju 1918 m. pabaigoje įsiveržusiu į Lietuvą ir iki 1919 m. vasario pradžios užgrobų apie du trečdalius jos teritorijos priešu - bolševikais - jau nemažai rašyta („Karyje“, „Karo archyve“, „Mūsų žinyne“, „Karde“ ir kt. leidiniuose), tačiau daugeliu atveju atskiri kariniai veiksmai ar karinės vadovybės sumanymai apibūdinti tik fragmentiškai, tad juos reikia analizuoti išsamiau.

Šio straipsnio tikslas yra, remiantis archyvine medžiaga, vyriausybiniais dokumentais, periodine spauda, atsiminimais bei kitais šaltiniais, supažindinti skaitytojus su Lietuvos civilinės ir karinės vadovybės 1919 m. pavasarį vykdyta pirmąją planingą puolamąją karinę operaciją, mėginant išvaduoti iš bolševikų tų metų sausio 5 dieną užimtą Lietuvos sostinę Vilnių.

1919 m. vasario-kovo mėnesiais besikurianti Lietuvos kariuomenė Kėdainių-Jonavos-Kaišiadorių-Jiezno-Alytaus baruose bei Žemaitijoje įstengė ne tik sustabdyti bolševikų veržimąsi į krašto gilumą, bet ir toliau sėkmingai vykdė nedidelius, dažniausiai vadinamojo „ekspedicinio“ pobūdžio, puldinėjimus. Jų metu įsitikinta, jog daug gausesnės ir geriau ginkluotos bolševikų pajėgos nėra nenugalimos, tik reikia norėti, tinkamai vadovauti ir mokėti kautis.

Po nepavykusio puolimo supamuojų manevru užimti Kauną iš šiaurės ir pietų ir taip sugriauti Lietuvos valstybės kuriamąjį darbą, bolševikų vadovybė 1919 m. vasario 24 d. įsakė propagandiniais tikslais pavadintai Lietuviškajai (buv. Pskovo) divizijai: a) įsitvirtinti linijoje Panevėžys-Šėta-Žashai-Aukštadvaris-Daugai-Marcinkonys; b) susidarius palankioms aplinkybėms, priešakinėms ir žvalgomosioms divizijos dalims slinkti Tilžės-Kauno-Alytaus ir Merkinės kryptimis; c) pasirengti Vilniaus-Lentvario

gynybai; d) ypatingą dėmesį skirti dešiniajam sparnui ir užtikrinti Panevėžio rajone buvusios Latvių divizijos saugumą, palaikant su glaudžius ryšius¹.

Kaip matyti, divizijai buvo iškeltas jau nebe tiek puolimų, kiek gynimosi uždavinys. Faktiškai divizija ir traukėsi iš lėto atgal. Tuo metu bolševikams pradėjo nebesisekti ir kovose su lenkais - beveik visame fronte jie buvo priversti trauktis. Lenkai pradėjo juos spausti ir Vilniaus kryptimi.

Jau 1919 m. vasario viduryje Lietuvos vadovybei buvo žinoma, jog bolševikų užimtose srityse vyrauja netvarka: kariai demoralizuoti, nenori kariauti, maištauja, trūksta maisto bei kitų būtiniausių reikmenų, dalis vilniečių badauja, tarp jų siaučia įvairios ligos, gyventojai nepatenkinti bolševikų įvesta tvarka, didelėmis rekvizicijomis ir laukia ateinant lietuvių ar lenkų.

Lietuvos civilinė valdžia bei karinė vadovybė negalėjo likti abejinga tokiai susidariusiai padėčiai. Kilo sumanymas pamėginti iš bolševikų atsiimti Vilnių. Jau 1919 m. vasario 28 d. krašto apsaugos ministras karin. M. Velykis įsakė karin. K. Škirpai, dar 1918 m. pabaigoje ėjusiam Vilniaus miesto komendanto pareigas ir gerai žinančiam bendrą tuometinę padėtį mieste, parengti sostinės valdymo planą ją išlaisvinus iš bolševikų okupacijos. Karin. K. Škirpa, ir anksčiau kariuomenės vadovybei teikęs įvairių siūlymų dėl ginkluotųjų pajėgų organizavimo, visų pirma patarė atsižvelgti į tai, jog, pirma, daugelis mieste gyvenusių įvairių tautybių žmonių buvo skirtingos politinės orientacijos ir siekė savų tikslų; antra, jame jau buvo gerokai įsitvirtinę vietiniai bei iš Sovietų Rusijos atsiųsti bolševikai bei visokie agentai. Jo nuomone, labai sunki miesto gyventojų materialinė padėtis, badas bei ligos pareikalautų iš naujosios valdžios energingų ir efektyvių priemonių. Todėl, karin. K. Škirpos nuomone, reikėtų skubiai susirūpinti būsimojo valdžios aparato sudarymu Vilniuje: parinkti tinkamus įstaigų vadovus, parengti aiškias tų įstaigų veiklos instrukcijas, nubrėžti jų funkcijas, ryšius su miesto gyventojais. Kadangi mieste buvo susidariusi kritinė padėtis gyventojų materialinio aprūpinimo bei sveikatos apsaugos srityje, siūlė nedelsiant pasirūpinti maisto atsargų, numatyti efektyvią medicinos pagalbą. K. Škirpos nuomone, šios priemonės iškart pakeltų naujosios valdžios autoritetą miesto visuome-

¹ F. Baltušis-Žemaitis, Karas su bolševikais Lietuvoje 1919 m., *Mūsų žinynas*, t. 17, K, 1929, p. 287.

nės akyse ir padėtų įgyti jos pasitikėjimą. Visiems svarbiausiems klausimams spręsti siūlė iš įvairių ministerijų atstovų sudaryti specialią komisiją, kurioje dalyvautų ir karin. K. Škirpa arba bent jau būtų informuojamas apie numatytas priemones ir jų vykdymą. Gavęs iš minėtos komisijos būtiną medžiagą, karin. K. Škirpa imtųsi reikalingų karinių dalių, kurioomis pasiremdama Vilniaus miesto valdžia galėtų vykdyti savo funkcijas, formavimo².

Karin. K. Škirpos nuomone, Vilniaus miesto saugumui užtikrinti reikalingos tokios jėgos: du pėstininkų batalionai, du husarų eskadronai, kulkosvaidininkų komanda su 2 sunkiaisiais automobiliais, 300 karo policininkų, 50 raitų karinių žandarų, viena lengvosios artilerijos baterija ir vienas šarvuotas automobilis³.

Karin. K. Škirpa teigė, jog šis kariuomenės kontingentas su kitomis ginkluotųjų pajėgų dalimis turėtų dalyvauti Vilniaus miesto užėmimo operacijoje. Be to, projekto autorius siūlė, užėmus Vilnių, iškart jame paskelbti apgulos padėtį, nes mieste iš pradžių liktų nemaža bolševikų arba specialiai papirktų agentų, kurie stengtųsi visaip trukdyti miesto valdžios darbą. Apgulos padėtis, jo nuomone, turėtų trukti apie porą savaičių, o tuo metu būtų galima padaryti visko, ko reikia miestui išvalyti nuo priešiško elementų. Vėliau kurį laiką galėtų būti pakelbta karo padėtis. Padėčiai mieste patikslinti karin. K. Škirpa dar siūlė pasiųsti specialius žvalgus⁴. To meto sąlygomis tai buvo gana apgalvotas, konkretus ir detalus miesto, numatyto valdyti po jo išlaisvinimo iš bolševikų okupacijos, planas.

Dar kovo pradžioje krašto vadovybę pasiekė žinios apie lenkų jėgų koncentravimą Gardino apylinkėse. Netrukus didelės, gerai ginkluotos jų kariuomenės dalys ėmė smarkiai pulti bolševikus Rytų Lietuvoje ir stumti iš šio krašto. Puldami bolševikus jie savo kariuomenės kairiuoju sparnu užkliuvo už Lietuvos rytinių etninių sienų ir ėmė skverbtis į jos teritoriją Vilniaus kryptimi.

1919 m. vasario-kovo mėnesiais lietuvių kariuomenė buvo skubiai organizuojama bei rengiama ir gerokai sustiprėjo. Buvo įsteigta naujų

² Karin. K. Škirpos 1919 m. vasario 28 d. slaptas pareiškimas Nr. 8 Krašto apsaugos ministru, *LCVA*, f. 923, ap. 1, b. 149, l. 216.

³ Ten pat, l. 217.

⁴ Ten pat.

kariuomenės dalių, vyko reguliarus jų mokymas. Gauti ginklai ir apranga pakėlė karininkų bei kareivių kovinę dvasią. Pamažu tobulėjo ir pati kariuomenės organizacija.

Nors kariuomenės pajėgumas dar buvo nedidelis, Lietuvos vyriausybė, pasitarusi su kariuomenės vadovybe, nutarė pasinaudoti patogiu momentu, pulti bolševikus ir pirmiesiems atgauti sostinę Vilnių. Šiam uždaviniui įvykdyti nutarta sudaryti Atskirąją brigadą, kurios viršininku 1919 m. kovo 11 d. buvo paskirtas karin. S. Nastopka, o jos štabo viršininku - karin. B. Giedraitis⁵.

Dar neturint pakankamai jėgų pulti bolševikus visu frontu, karinė vadovybė nutarė sutelkti savo pajėgas dviejose vietose ir suduoti priešui smūgį, kuris priverstų jį trauktis.

Vykdamas krašto apsaugos ministro karin. A. Merkio 1919 m. kovo 24 d. Vilniaus grupei paskelbtą slaptąjį įsakymą Nr. 1, bolševikams pulti buvo sudarytos 2 rinktinės: Dešinioji pietinė - iš Alytaus įgulos ir Kairioji šiaurinė - iš Kauno įgulos⁶.

Dešiniąją rinktinę sudarė I pėst. pulko keturios kuopos, raitųjų žvalgų komanda (apie 30 raitelių), 8 sunkieji kulkosvaidžiai ir karin. M. Pečiulionio vadovaujamas artilerijos būrys (2 patrankos). Rinktinės vadas - karin. K. Ladyga. Jos uždavinys buvo kovo 28 d. išžygiuoti iš Alytaus, toliau pulti ir užimti Daugus, Varėnos bei Valkininkų miestelius ir geležinkelio stotis, o po to žygiuoti Vilniaus kryptimi⁷.

Kairiojoje rinktinėje buvo II pėst. pulko I batalionas ir IX kuopa (apie 900 žmonių), Atskiras batalionas (vadas - karin. K. Škirpa), kuriame buvo keturios kuopos, karo žandarų, kulkosvaidžių, raitųjų žvalgų komandos (iš viso apie 500 žmonių). Rinktinei dar buvo paskirtas karin. Pr. Uoginto vadovaujamas artilerijos būrys (2 patrankos) ir II husarų eskadronas. Iš viso rinktinėje buvo apie 1400 karių. Jai vadovavo II pėst. pulko I bataliono vadas karin. J. Butkus. Ši rinktinė turėjo išvykti iš Kauno kovo 27 d. ir po poros dienų pulti priešą plentu Žiežmariai-Vievis-Vilnius⁸.

Aviacijos daliai įsakyta stebėti judėjimą prieš užnugaryje. Inžinerijos daliai, rinktinėms pasistūmėjus į priekį, sutaisyti geležinkelio liniją

⁵ 1919 m. įsakymai Krašto apsaugos ministerijai, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 47.

⁶ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas (1919 03 11-1919 12 31), *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 2-3.

⁷ Krašto apsaugos ministro karin. A. Merkio slaptas įsakymas Nr. 1 Vilniaus grupei, *LCVA*, f. 1, ap. 1, b. 15, l. 42-43.

⁸ Ten pat; A. V. Kautynės ties Žasliais ir Strošiūnais, *Karys*, K, 1939, Nr. 14, p. 441.

Kaišiadorys-Lentvaris. Kadangi vieną rinktinę nuo kitos skyrė daugiau kaip 50 km atstumas, susisiekimo dalies viršininkui įsakyta paskirti po vieną motociklą kiekvienai rinktinei ryšiui su brigados štabu palaikyti. Rinktinių viršininkai turėjo tam tikrą skaičių telefonistų siųsti į artimiausias telefono stotis - Alytų, Daugus, Žiezmarius ir Rumšiškes, kad iš ten perduotų žinias Krašto apsaugos ministerijos štabui⁹.

Kadangi Kairioji rinktinė dėl organizacinių nesklandumų nurodytu laiku iš Kauno išvykti dar negalėjo, kovo 27 d. jai buvo įsakyta tai padaryti kovo 31 d., o Dešinioji rinktinei išvykti iš Alytaus balandžio 1 d. Buvo patikslinta, jog Dešinioji rinktinė, užėmusi Valkininkus, žygiuotų Vilniaus kryptimi palei geležinkelį Varėna-Lentvaris. Kiekvienas kareivis privalėjo turėti ne mažiau kaip 350 šovinių: 90 su savimi ir 260 - rezervo. Vienam kulkosvaidžiui turėjo būti skirta 4000 šovinių. Maistu ir pašaru reikėjo apsirūpinti 6 dienoms. Dešiniojai rinktinei maisto bazė buvo numatyta Varėnoje, o Kairiajai - Žasliuose. Sanitarijos dalies viršininkas privalėjo pasirūpinti sužeistų ir susirgusių karių evakuacijai.¹⁰

Taigi abiem rinktinėms uždaviniai buvo keliami tie patys, šiek tiek skyrėsi tik jų vykdymo laikas.

1919 m. kovo pabaigoje bolševikai šiame fronto bare buvo užėmę poziciją Nedzingė-Daugai-Pivašiūnai-Dusmenys-Onuškis-Aukštadvaris-Zasliai. Daugų-Varėnos-Valkininkų kryptį į Vilnių saugojo Lietuviškosios (Pskovo) divizijos III ir IV šaulių pulkai, o Trakų-Vilniaus kryptį - tos pat divizijos V, VI, ir VII pulkų šauliai. Daugiausia bolševikų jėgų buvo sutelkta prie pagrindinių kelių einančių į Vilnių. Bolševikų pajėgos buvo papildytos žmonėmis, ginklais ir šaudmenimis, tačiau jų moralė buvo smukusi.

Tuo tarpu abiejose lietuvių rinktinėse vyko paskutiniai pasiruošimo pulti bolševikus darbai. Balandžio 2 d. prie Alytuje veikusio I pėst. pulko II bataliono prisijungė iš Marijampolės atvykęs pulko štabas su I batalionu, kurį sudarė 19 karininkų, 364 kareiviai, artilerijos baterija su 2 karininkais bei 79 kareiviai ir husarų eskadronas¹¹.

Atskirosios brigados vadas karin. S. Nastopka 1919 m. balandžio 1 d. papildomai nurodė I pėst. pulko vadui karin. K. Ladygai neparengtus ir blogai aprengtus bei aprūpintus kareivius palikti Alytuje, o su visais kitais

⁹ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 3.

¹⁰ 1919 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. 2 Vilniaus grupei, *LCVA*, f. 1, ap. 1, b. 15, l. 41.

¹¹ 1919 m. įsakymai I pėst. pulkui, *LCVA*, f. 513, ap. 1, b. 1, l. 150.

balandžio 3 d. pradėti vykdyti įsakymą Nr. 1 Vilniaus grupei, prieš tai išsiuntus gerą žvalgybą Varėnos-Valkininkų kryptimi¹².

Dešiniojos rinktinės veiksmai. 1919 m. balandžio 3 d. apie 15 vai. Dešinioji rinktinė pradėjo žygį iš Alytaus Daugų kryptimi. Iki tos pat dienos vakaro ji atkovojo Pavartėnų, Viečiūnų, Pocilonių, Bogužiškių, Naujaplenčio, Švobiškių kaimus ir Bogužiškių dvarą. Prie Pocilonių kaimo rinktinė buvo padalinta į dvi voras - pagrindinę ir šalutinę. Šalutinė vora (VII kuopa su 2 sunkiaisiais kulkosvaidžiais ir raitųjų žvalgų komanda - 20 žmonių) turėjo žygiuoti pietų kryptimi į Arčiūnų kaimą. Iš čia žvalgai turėjo išsiaiškinti priešą padėtį Biniūnų-Kazimieriškių kaimų apylinkėse, o VII kuopa, vadovaujama karin. M. Rėklaičio - pulti Daugų ežero pietinę pusę ir toliau žygiuoti Geidukonių kaimo kryptimi¹³.

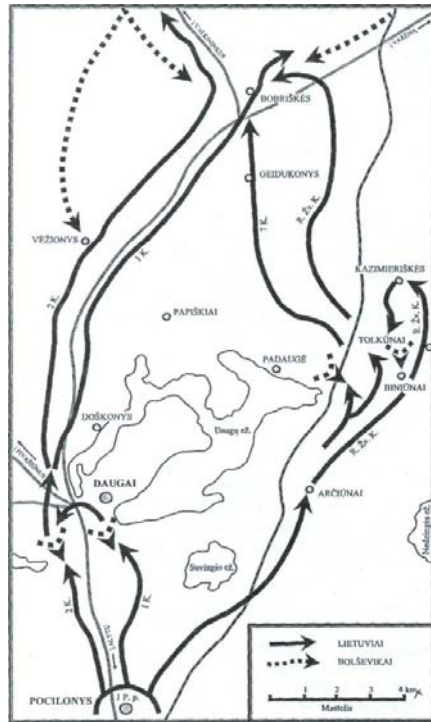
Tuo tarpu rinktinės pagrindinė vora toliau puolė plentu Varėnos kryptimi. Balandžio 4 d. 3 vai. I ir II kuopos atkovojo vakarus nuo Daugų buvusią 198 aukštumą. Artilerija išsidėstė į vakarus nuo šios aukštumos palei plentą Alytus-Daugai, netoli Pocilonių kaimo. Į šonus nuo pagrindinės voros pasiūsti žvalgai netoli Daugų 4 vai. susišaudė su bolševikais. Tada artilerijos baterija atidengė ugnį į šiaurinę Daugų miestelio dalį. Į pagalbą iš Alytaus atvykusios dvi vokiečių baterijos taip pat apšaudė bolševikų pozicijas. Nors bolševikai ir smarkiai priešinosi, bet rinktinės I ir II kuopos, sutelkusios smarkią ugnį, 6 vai. 30 min. užėmė Daugus. Bolševikai skubiai pasitraukė. I kuopa įžengė į Daugus be nuostolių, o II kuopos vienas kareivis buvo užmuštas, kitas sužeistas¹⁴ (žr. *schemą Nr. 1*).

Užėmus į Daugus vora nužygiavo Bobriškių kaimo kryptimi. I ir II kuopos, puldamos priešą, po trumpo susišaudymo susigrąžino Doškonių ir Verikantonių kaimus. Voros avangardinės dalys toliau žygiavo priekyje, iš paskos sekė vokiečių, o už jų - lietuvių artilerijos baterijos. Pačiame gale žygiavo pulko rezervas (II bataliono dvi kuopos), išsiuntęs į šonus apsaugą. Prie Vėžionių kaimo bolševikai į žygiuojančią vorą atidengė smarkią kulkosvaidžių ir šautuvų ugnį. Voros priekyje žygiavusios kuopos išsiskleidė grandinėn, o tuo tarpu vokiečių artilerija apšaudė apkasuose

¹² Atskiros brigados vado karin. S. Nastopkos 1919 04 01 pranešimas Nr. 19 I pėst. pulko vadui karin. K. Ladygai, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 90, l. 60.

¹³ I pėst. pulko veikimo prieš didžiumiečius linkui Daugų, Bobriškių, Varėnos ir Valkininkų 1919 m. balandžio 4-5 d. reliacija, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 3, l. 109.

¹⁴ Ten pat.

Schema Nr. 1
 Daugų kautynės 1919 m. balandžio 3-5 d.

Įsitvirtinusius bolševikus. Šie buvo priversti su nuostoliais pasitraukti. Vokiečių karininkai automobiliuose įrengtų kulkosvaidžių ugnimi persekiojo bėgantį priešą, o jiems įkandin sparčiai veržėsi į priekį lietuvių pėstininkai¹⁵.

Atkovojus Geidukonių ir Kirklių kaimus, pastebėta bolševikų gurguolė, kurios dalis nuo Bobriškių kaimo traukė į Valkininkus, o dalis plentą į Varėną. Pėstininkams bei lietuvių ir vokiečių artilerijai apšaudžius pasitraukiančią priešą gurguolę, voros priešakinės dalys užėmė Bobriškių-Valkininkų kelio tiltą, kuris buvo greitai sutaisytas, nes bolševikai jį buvo šiek tiek apgadinę. Netrukus II kuopa susigražino Aleksandravos ir Vazgirdonių kaimus, o I kuopa - Bobriškes. Atgavus šias vietas, vokiečiai pareiškė, jog toliau jie nebežygiuosią, nes to daryti neleidižianti jų vadovybė, ir sugrįžo į Alytų¹⁶.

Rinktinės vadas karin. K.Ladyga, neturėdamas žinių iš šalutinės voros (VII kuopos ir raitųjų žvalgų komandos), išvykusios iš Pavartėnų kaimo bei Bogušiškių dvaro ir turėjusios žygiuoti į priekį palei pietinę Daugų ežero pusę per Rimėnus, Padaugę bei Gūdžius Geidukonių kaimo kryptimi, savo padėjėją karin. Ig. Musteikį su II kuopa ir 2 kulkosvaidžiais paliko Vazgirdonių kaime ir į Puodžių kaimą pasiuntė žvalgybą. I kuopa užėmė poziciją prie Bobriškių-Varėnos plento buvusiose 128 ir 131 aukštumose. Rinktinės rezervas apsistojo Bobriškėse.

Nors puolimas buvo sustabdytas, tačiau artilerijos baterija, užėmusi poziciją pamiškėje prie plento į rytus nuo Bobriškių, apšaudė Varėnoje buvusias bolševikų stovyklas. Bolševikai atsakė tuo pačiu. Apie 17 vai. jų dalinys, remiamas artilerijos, iš Ežerėkų ir Druckūnų kaimų ėmė veržtis į priekį, grasindamas dešiniajam rinktinės šonui. Rinktinė buvo priversta pasitraukti į vakarus nuo Bobriškių į 138 ir 140 aukštumas. Karin. I Musteikiui buvo įsakyta su II kuopa pasitraukti iš Vazgirdonių į Aleksandravos kaimą. Rinktinei traukiantis toliau, jis turėjo per Pavarėnio kaimą pasiekti Pamusių dvarą, pereiti per Varėnės tiltą ir susijungti su pulku prie Vėžionių kaimo. Atėjus vakarui, rinktinė apsistojo Geidukonių-Kirklių kaimų linijoje¹⁷.

¹⁵ Lietuvos kariuomenės kūrimosi ir pirmosios mūsų kariuomenės operacijos 1919 m., *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 4, l. 32.

¹⁶ I pėst. pulko veikimo prieš didžiumiečius..., *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 109.

¹⁷ Ten pat, b. 3, l. 109.

Tuo tarpu VII kuopa, visą laiką žygiavusi į priekį anksčiau nurodytomis vietovėmis, ties Padaugės kaimu susirėmė su bolševikais, kurie į kuopą atidengė smarkią 2 kulkosvaidžių ugnį. Traukdamiesi bolševikai atkakliai pasipriešino ir ties Gūdžių kaimu, tačiau, neatlaikę VII kuopos puolimo, pasitraukė. Atkovojusios minėtas vietas, VII kuopa apie 22 val. atvyko į Geidukonis. Jos nuostoliai - 2 sužeisti kareiviai.¹⁸

Raitųjų žvalgų komanda, su bolševikais susirėmusi ties Marcinavos vienkiemių, o po to prie Bobriškių, su pulku susijungė apie 21 val. 50 min. Jos nuostoliai - 1 raitelis užmuštas ir 2 sužeisti. Karin. Ig. Musteikis su II kuopa, perėjęs per Varėnės upės tiltą ties Pamusės dvaru, su pulku susivienijo balandžio 5 d. 2 val. nakties. Kuopa nuostolių neturėjo. Kadangi bolševikai intensyviai apšaudė rinktinę iš dešiniojo ir kairiojo šonų ir, vietinių gyventojų pranešimu, ruošėsi ją pulti, pulkas užėmė geresnę poziciją Vėžionių-Gūdžių kaimų linijoje¹⁹.

Balandžio 5 d. buvo skirta poilsui, o 19 val. pulkas turėjo žygiuoti į priekį ir atsiimti Bobriškes. Tačiau 13 val. 22 min. iš kariuomenės vadovybės buvo gauta telefonograma karinę operaciją sustabdyti. Buvo sužinota, jog bolševikai, sutelkę didesnes jėgas, nuo Vaikantonių ir Daškonių kaimų pusės grasina kairiajam voros sparnui. Karin. K. Ladyga išsakė pulkui pasitraukti atgal. Iš kairiojo sparno puolantieji bolševikai, apšaudyti šautuvų ir artilerijos ugnimi, išbėgiojo. Pulkas pasitraukė tvarkingai. 20 val. 50 min. jis buvo Dauguose ir pernakvojo Viečiūnų-Pocilonių linijoje. Balandžio 6 d. 9 val. I pėst. pulkas sugrįžo į Alytų²⁰. Čia jis toliau tvarkėsi, mokėsi, ruošėsi naujoms kovoms ir toliau veikdamas Atskirosios brigados sudėtyje²¹.

Kairiosios rinktinės veiksmai. Krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 1 Vilniaus grupei Kairiosios (šiaurinės) rinktinės vadas karin. J. Butkus 1919 m. kovo 31 d. su rinktinės dalimi - II pėst. pulko I batalionu bei IX kuopa, artilerijos II baterijos I būriu ir puse husarų eskadrono - iš Kauno išžygiavo Vilniaus kryptimi. Šias karines dalis Kaune karin. J. Butkus perėmė tik išvykdamas į kautynes, todėl nebuvo susipažinęs nei su

¹⁸Ten pat, l. 109-110.

¹⁹Ten pat, l. 110.

²⁰Ten pat.

²¹LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 58.

jau paskirtais karininkais, nei su bendra padėtimi minėtose dalyse. Tą pačią kovą 31 d. rinktinės dalis atvyko į Rumšiškės, kur Atskirosios brigados vadas karin. S. Nastopka jai paskelbė naują įsakymą. Šiuo įsakymu į rinktinės sudėtį įeinąs Atskirasis batalionas turėjo likti Rumšiškėse rezerve, o II pėst. pulko I batalionas, II baterijos būrys ir I husarų eskadrono dalis balandžio 1 d. pasiekti Žiežmarius, iš kur kitą dieną pradėti puolimą²².

Atvykusi į Žiežmarių rajoną rinktinė rado vokiečių kariuomenės dalinį - 19 savanorių batalioną, kuris saugojo vokiečių ir bolševikų tarpusavyje nustatytą liniją - Kaišiadorių-Žiežmarių barą. Vokiečių pagalbos lietuviai nesitikėjo, nes tuo laiku vokiečių kariuomenė buvo demoralizuota ir apimta revoliucinės dvasios. Taigi reikėjo pasikliauti vien savomis jėgomis. Kadangi nebuvo ištisinio fronto, bolševikai galėjo lietuvių kariuomenę pulti iš sparnų, todėl į Žaslius ir Aukštadvarį buvo pasiūsti raiteliai. Rinktinės vadovybė neturėjo telefono ryšio nė su vienu daliniu. Nors iš štabo ir buvo atsiųsta telefonistų grupė, tačiau jie neturėjo nė vieno telefono aparato. Ryšį teko palaikyti tik per pasiuntinius.

Bolševikai buvo išsivertinę Strošiūnų-Pajautiškių-Guronių-Žaslių geležinkelio stoties ir Žaslių miestelio linijoje. Jų jėgos buvo daug didesnės negu lietuvių. Prieš lietuvius veikė bolševikų Lietuviškosios (Pskovo) divizijos I, II ir VI šaulių pulkai. Lietuvių rinktinės vadovybė manė, jog bolševikai nežino apie rinktinės atvykimą į Žiežmarius ir todėl tikėjosi priešą užpulti netikėtai. Tačiau buvo kitaip - priešai laukė puolimo²³.

Balandžio 2 d. auštant II pėstininkų pulko I bataliono dalys pradėjo puolimą. Artilerija jau nuo 7 vai. ryto apšaudė priešą. I kuopa turėjo atgauti Paltininkus, Guronis ir Žaslius, II kuopa - Pajautiškes, III kuopa - Strošiūnus I ir II, IX kuopa - Strėvininkus, Dirgalionius ir Liu-tonius. Atskirojo bataliono I kuopa, husarų eskadronas ir žvalgų komanda buvo rezerve²⁴.

I kuopa (vadas - karin. A. Sinkevičius), puldama priešą minėta kryptimi, tikėjosi bolševikus užklupti Tarpumiškių dvare, tačiau čia jų neradusi mišku ir palauke žygiavo toliau. Išaušus kuopa artėjo prie Paltininkų, kur buvo sutelktos stipresnės priešų jėgos, o Guronyse - artilerija.

²² A. Vasiliauskas, Žaslių-Daugų operacija 1919 m. balandžio 2-7 d., *Karo archyvas*, t. 2, K., 1940, p. 190.

²³ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, 1. 6.

²⁴ Kairiosios voros mūšių Žiežmarių-Vievio rajone reliacija, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 37, 1. 50.

Pati vietovė buvo labai patogi gintis, todėl bolševikų pozicijos buvo geros. Nors I kuopą rėmė karin. Pr. Uoginto vadovaujamas artilerijos būrys, tačiau jos puolimą priešas atrėmė stipria artilerijos, kulkosvaidžių ir šautuvų ugnimi. Dauguma I kuopos kareivių kautynėse dalyvavo tik pirmą kartą, todėl tokia stipri priešų ugnis tarpe jų sukėlė sąmyšį. Kuopai teko pasitraukti į Tarpumiškes²⁵.

II kuopa (vadas - karin. K. Mackevičius) veržėsi į Pajautiškes. Ją irgi pasitiko stipri priešų ugnis. Kuopai taip pat teko atsitraukti į Tarpumiškes. Susišaudymo metu buvo sužeistas vienas kuopos kareivis. I ir II kuopos savo uždavinio neįvykdė²⁶.

III kuopa (vadas - karin. J. Kairionis) puolė vaduoti Strošiūnus, kur apsistojusi bolševikų kuopa lietuvių puolimo nesitikėjo. Todėl po trumpo susišaudymo bolševikai išbėgiojo. I ir II Strošiūnai buvo užimti. Iš priešų buvo paimta 1 kulkosvaidis, 5 šautuvai ir kt. turto²⁷.

TX kuopa (vadas - karin. Marcinėnas), ryžtingai kovodama dėl Strėvinkų, Dirgalionių ir Liutonių, po keleto valandų mūšio juos atgavo ir įsitvirtino, pastatydama 40 žmonių užtvorą. Husarų būrys, pasiūstas saugoti kairiojo rinktinės sparno, prie Kurniškių dvaro išvaikė ten buvusią negausią bolševikų sargybą ir paimė iš jos 2 šautuvus, šovinių ir nemažą ryšulį proklamacijų. Ties Kurniškais palikę sargybą, husarai irgi pasitraukė į Tarpumiškes²⁸.

Balandžio 2 d. puolimas nepavyko visų pirma todėl, kad nebuvo suderinti kuopų veiksmai. O tai priklausė nuo aukštesniosios vadovybės veiklos. Šio puolimo nauda buvo tik ta, jog buvo tiksliai sužinota, kaip išsidėsčiusios priešų jėgos. Balandžio 2 d. nepasisėkus įvykdyti numatytojo uždavinio, Atskirosios brigados vadas karin. S. Nastopka nutarė rinktinės rezervą pritraukti arčiau fronto. Labai blogu oru bei klampiais keliais naktį iš balandžio 2 d. į 3 d. iš Rumšiškių į Žiezmarius atvyko Atskirasis batalionas. Čia įvykusiame brigados vado karin. S. Nastopkos ir batalionų vadų karin. J. Butkaus ir K. Škirpos pasitarime buvo nuspręsta balandžio 3 d. pakartoti puolimą. Jo uždavinys buvo išstumti bolševikus iš Strošiūnų-Zaslių linijos ir, susiklosčius palankioms sąlygoms, toliau veržtis Vievio-Vilniaus kryptimi²⁹.

²⁵ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, 1. 6.

²⁶ Ten pat, 1. 7.

²⁷ A. Vasiliauskas, *Žaslių-Daugų operacija...*, p. 193.

²⁸ Ten pat.

²⁹ K. Ališauskas, *Siekiame atsiimti Vilnių, Karys*, Brukllynas, 1966, Nr. 9, p. 260.

Čia buvusioms pajėgoms sustiprinti karin. S. Nastopka įsakė II pėst. pulko I bataliono barą sumažinti dešiniajame sparne iš Dirgalionių atitraukiant IX kuopą. Ją pakeitė Atskirojo bataliono kuopa. Be to, iš šio bataliono dar buvo atsiųstas kulkosvaidininkų būrys ir raitųjų žvalgų komanda. Kitos trys Atskirojo bataliono kuopos turėjo likti rezerve Žiezmariuose. Kartu buvo įsakyta sustiprinti žvalgybą Aukštadvario, Kietaviškių ir Korkučionių kryptimi³⁰.

Balandžio 3 d. rytą virš Žiez marių pasirodė lietuvių lėktuvas, kuris, apskęs keletą ratų mūsų kariuomenę, numetė pranešimą apie priešų jėgų išsidėstymą. Mūsų aviacijos pasirodymas pakėlė karių kovinę dvasią.

Apie 15-16 vai. II pėst. pulko I bataliono I ir II kuopos, išsiskleidusios grandinėmis, pasipylė iš miško ir prasiveržė Paltininkų-Guronių kryptimi. Purvas buvo tiesiog neišbrendamas. Kai kur teko bristi per apsemtą pievą. Įbridus į vandenį, bolševikai apšaudė kulkosvaidžių ugnimi nuo 150 aukštumos į pietus nuo Guronių. Grandinėms kartais teko gulti į vandenį, tačiau jos nesitraukė, bet slinko pirmyn. Pradėjo smarkiai snigti. Pasinaudojusios sniego priedanga, kuopos prisiartinavo prie priešų apkasų ir apmėtė juos granatomis. Neatlaikę puolimo, bolševikai pasitraukė. Atkovoję aukštumą, mūsiškiai apšaudė bolševikų pozicijas prie Žaslių geležinkelio stoties³¹.

Bolševikai vis dar laikėsi Pajautiškėse, bet, pajutę smarkų lietuvių spaudimą, pasiuntė savo pasiuntinius į Žaslius prašyti pagalbos. Tačiau jų pasiuntiniai pateko į lietuvių nelaisvę. Iš rasto pranešimo, kurį pasiuntiniai siuntė savo vadovybei, sužinota, jog Pajautiškėse yra 120 bolševikų, kuriuos „baltieji“ smarkiai spaudžia ir, nesulaukus paramos, teksią iš tos vietovės pasitraukti. Ši žinia lietuvius padrąsino. Karininkai A. Sinkevičius ir K. Mackevičius, palikę dalį savo kuopų Guronyse, su trim būriais ir 1 kulkosvaidžiu patraukė Pajautiškių kryptimi. Bolševikai, pajutę, jog yra supami, spruko į pietus nuo Pajautiškių kaimo buvusį mišką. Kaimas buvo išlaisvintas be mūšio³².

Balandžio 4 d. auštant rinktinės žvalgai buvo pasiųsti į Žaslių miestelį, o II pėstininkų pulko I bataliono I kuopa - į Žaslių geležinkelio stotį. Bolševikai, pastebėję artinantis lietuvių žvalgus, paleido keletą šūvių ir skubiai paliko Žaslių miestelį pasitraukė Vievio kryptimi. Ta pačia

³⁰ A. Vasiliauskas, *Žaslių-Daugų operacija...*, p. 194.

³¹ Ten pat, p. 195.

³² Kairiosios voros mūšių Žiez marių-Vievio rajone reliacija, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 37, l. 50.

kryptimi pasitraukė ir bolševikai iš Žaslių geležinkelio stoties, palikę vežimą sviedinių, telefono aparatą ir vienos kuopos raštinę su antspaudais ir dokumentų blankais³³.

Nors bolševikai ir buvo priversti pasitraukti iš jų užimto rajono iki pat Vievio miestelio, bet jie nebuvo sumušti. Todėl kitą dieną puolimo buvo atsisakyta ir rinktinė įsitvirtino Strošiūnų-Pajautiškių-Žaslių geležinkelio stoties ir Žaslių miestelio linijoje. Rinktinė užėmė šią liniją tokia tvarka: II pėstininkų pulko I kuopa - už Žaslių stoties ir miestelio, II kuopa - už Pajautiškių, III kuopa - už Strošiūnų, I ir IX kuopa - už Dirgalionių ir Liutonių kaimų. Kairėje I kuopa palaikė ryšį su vokiečiais, o dešinėje su jais susisiekė IX kuopa. Atskirojo bataliono IV kuopa ir žvalgų komanda buvo rezerve už II pėstininkų pulko I ir II kuopų, to pat bataliono II kuopa - už II pėstininkų pulko III kuopos Gurkliuose, o I ir III kuopos bei II husarų eskadronas liko rezerve Žiežmariuose. Artilerija buvo užėmusi poziciją prie Tarpumiškių palivarko. Tuo tarpu I husarų eskadronas tiek kautynių metu, tiek ir joms pasibaigus atidžiai stebėjo priešo veiksmus Aukštadvario apylinkėse³⁴.

Po pasisekusių balandžio 3 d. kautynių rinktinė galėjo žygiuoti pirmyn ir pasiekti Vievį. Tačiau ji nei kairėje, nei dešinėje neturėjo ją remiančių karinių pajėgų, todėl veržtis į priekį buvo rizikinga, nes grėسė pavojus iš abiejų sparnų būti priešo apsuptai ir sunaikintai. Atsižvelgiant į tai, vyko tik mūsų žvalgų susirėmimai su bolševikų sargybomis. Balandžio 5 d. II husarų eskadronas atkovojo Jagielonių kaimą, o balandžio 6 d. - Semeliškes. Visų aukščiau minėtų mūšių metu iš priešų buvo paimtas 1 kulkosvaidis, 3 lauko virtuvės, 4 dviračiai vežimai šoviniams, 6 telefono aparatai, daug telefono kabelio, 2 vežimai, 4 arkliai ir apie 50 belaisvių. Netoli Vievio buvo paimtas intendantūros sandėlis, iš kurio pavyko viską išsivežti. Mūsų nuostoliai - 3 užmušti ir 25 sužeisti kareiviai³⁵.

Po šių kautynių bolševikai, sužinoję, jog lietuvių jėgos šiame bare yra daug menkesnės ir, be to, vokiečiai jiems nepadedą, ruošėsi lietuvius

³⁰ A. Vasiliauskas, Žaslių-Daugų operacija..., p. 194. » ³¹Ten pat, p. 195.

³²Kairiosios voros mūšių Žiežmarių-Vievio rajone reliacija, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 37, 1. 50.

³³Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, 1. 7.

³⁴Kairiosios voros mūšių Žiežmarių-Vievio rajone reliacija, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 37, 1. 50.

³⁵Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, 1. 8. 92

pulti. Jau balandžio 6 d. lietuviai turėjo žinių, jog Žaslių bare priešas telkia didesnes jėgas. Balandžio 7 d. vakare buvo pastebėtas jų intensyvus judėjimas. Rinktinė pasiruošė gintis, budėjimas pozicijose buvo sustiprintas, rezervinės kuopos išpėtos būti pasiruošusius.

Balandžio 8 d. anksti rytą tirštos priešo grandinės pradėjo smarkų puolimą Žaslių-Strošiūnų bare. Šiuos du punktus skyrė tankus miškas, išraižytas grioviais ir net kalnagūbriais, todėl kautynių metu tarp veikiančių dalių buvo sunku palaikyti ryšį. Nors telefonų jau turėta, bet jie blogai veikė. Kautynių metu Žiezmarių-Strošiūnų telefono linija visiškai nustojo veikusi, todėl kuopų vadams teko veikti savarankiškai ir rodyti daug iniciatyvos³⁶ (žr. *schema Nr. 2*).

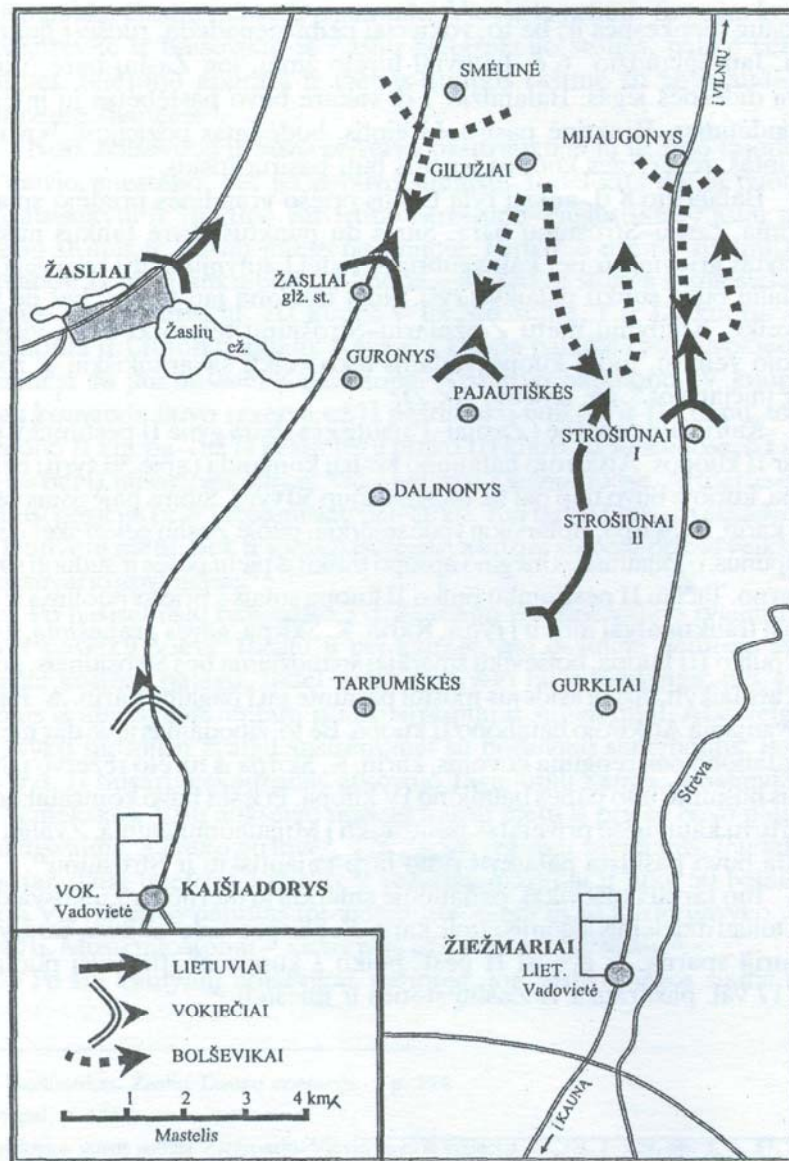
Kairiajame sparne (Žasliai-Pajautiškės) barą gynė II pėstininkų pulko I ir II kuopos, Atskirojo bataliono žvalgų komanda (apie 30 vyrų) bei IV kuopa, kurioje buvo taip pat ne daugiau kaip 50 vyrų. Šioms pajėgoms vadovavo karin. K. Škirpa. Bolševikai ypač smarkiai puolė Žaslių geležinkelio stotį ir Talpūnus, o Pajautiškes mėgino apsupti mišku iš pietų pusės ir suduoti smūgį iš sparno. Tačiau II pėstininkų pulko II kuopa sulaukė priešo puolimą ir privertė jį trauktis atgal mišku į rytus. Karin. K. Škirpa, gavęs pranešimą, jog II pėst. pulko III kuopa, bolševikų smarkiai spaudžiama ties Strošiūnais, nepajėgia atsilaikyti, vos prasidėjus mūšiai pasiuntė jai į pagalbą karin. A. Jakšto vadovaujamą Atskirojo bataliono II kuopą. Be to, žinodamas apie dar menką šio bataliono pasirengimą kovoms, karin. K. Škirpa iš turėto rezervo nukreipė į Strošiūnus nusiuntė ir to pat bataliono IV kuopą. Priešas buvo kontratakuotas ir durtuvų kautynėse priverstas pasitraukti į Mijaugonių kaimą. Žvalgų komanda buvo pasiūsta palaikyti ryšio tarp Pajautiškių ir Strošiūnus³⁷.

Tuo tarpu bolševikai, panaudoję smarkią artilerijos ir kulkosvaidžių ugnį, toliau didelėmis jėgomis puolė karin. K. Škirpos vadovaujamą barą, ypač jo kairįjį sparną. Jį gynusi II pėst. pulko I kuopa, neatlaikiusi puolimo, apie 17 vai. pasitraukė iš Žaslių stoties ir miestelio³⁸.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Kairiosios rinktinės vado karin. J. Butkaus 1919 m. balandžio 9 d. pranešimas Atskiros brigados vadui karin. S. Nastopkai, *LČVA*, f. 929, ap. 3, b. 80, l. 5.

³⁸ Ten pat, l. 6.

Schema Nr. 2
 Žaslių kautynės 1919 m. balandžio 8 d.

Pasitraukus I kuopai, susidarė pavojus II kuopai, gynusiai Pajautiškes, nes kairysis sparnas tapo atviras ir bolševikai galėjo apeiti iš sparno. Kairiajam sparnui apsaugoti dar buvo nusiųstas II kuopos vienas būrys, buvęs rezerve aukštumoje 150, tačiau jis bendros padėties jau nepataisė. Apie susidariusias aplinkybes pranešus rinktinės vadui karin. J. Butkui, šis įsakė atsitraukti į Žiežmarius. Apie 18 vai. 30 min. II kuopa per Tarpumiškių dvarą atsitraukė į nurodytą vietą³⁹.

Bolševikai nepasisėkus Stošiūnų puolimui, artilerijos ir kulkosvaidžių ugnį sutelkė į Atskirojo bataliono II ir IV kuopų barą - kapines ir 115 aukštumą. Dalis jų, atsidūrę kairiajame baro sparne, iš miško įžambine ugnimi apšaudė abi kuopas. Taigi bolševikai puolė frontu nuo Mijaugonių kaimo ir iš sparno, t. y. iš miško. Nors prieš artilerijos sviediniai krisdavo maždaug už 1 km kuopų užnugaryje, tačiau tarpe menką patyrimą turinčių karių jie kėlė paniką. Todėl į kairįjį sparną buvo pasiūsta sustiprinta žvalgyba, kuri privertė priešą iš šio sparno pasitraukti⁴⁰.

Pačiame kautynių įkarštyje sugedo IV kuopos kulkosvaidis, o ir šovinių buvo likę jau nedaug. Neprityrę kulkosvaidininkai ilgai nesugebėjo jo sutaisyti ir tuo pasinaudoję bolševikai dar atkakliau veržėsi pirmyn. Tuo kritišku momentu visgi pavyko kulkosvaidį sutaisyti ir į artėjančią priešą buvo atidengta smarki ugnis, kuri bolševikams padarė daug nuostolių. Buvo matyti, kaip bolševikai, jau lipantys per lauke buvusią tvorą, krito nuo kulkosvaidžio ugnies. Daug jų buvo nukauta ir kuopų karių taikliais šautuvų šūviais. Nuolat buvo girdėti II kuopos vado karin. A. Jakšto raginimai: „Vyrai, tik laikykit, vyrai laikykit!“ Vietinių gyventojų pasakojimu, bolševikai iš to lauko nusivežė apie 80 nukautų ir sužeistų kareivių. Jų puolimas buvo sustabdytai⁴¹.

Nesitikėdami išstumti lietuvių iš jų užimtų pozicijų iš priešakio, bolševikai mišku apėjo IV kuopos kairįjį sparną ir puolė iš šono. Šį jų manevrą lietuviai pastebėjo ir smarkia ugnimi priverstė juos pasitraukti Pajautiškių kryptimi. Tačiau apie 17 vai. bolševikai dar didesnėmis jėgomis mėgino pakartoti savo manevrą. Suspietus artilerijos ir kulkosvaidžių ugnį, bolševikai visiškai pakriko ir pasitraukė Mijaugonių kaimo kryptimi. Temstant kautynės aprimo.

³⁹ Ten pat, l. 7.

⁴⁰ A. Vasiliauskas, Žaslių-Daugų operacija..., p. 200.

⁴¹ A. V. Kautynės ties Žasliais ir Strošiūnais..., p. 442.

Kautynėse ties Strošiūnais ypač pasižymėjo šie Atskirojo bataliono kariai: puskarininkiai Petras Daunoras, Juozas Pocius, Juozas Černiauskas, skyrininkas Domininkas Narbutas, eiliniai Aleksas Baušys, broliai Pranas ir Motiejus Kilikevičiai, Pranas Valkauskas, Andrius Makarevičius, Stasys Jakubauskas, Jonas Janušaitis, Petras Šimkus, Juozas Vaičaitis, Jonas Plioplys, Stasys Karpavičius ir kt.⁴²

Visgi karinei vadovybei įsitikinus tolesnio lietuvių puolimo prieš gausias bolševikų pajėgas neperspektyvumu, balandžio 8 d. vakare buvo gautas rinktinės vado karin. J. Butkaus įsakymas visoms kuopoms atitraukti iki Gurklių kaimo⁴³. Po keleto dienų Atskirasis batalionas grįžo į Kauną, o II pėstininkų pulko I batalionas prieš Žiežmarius užėmė šias pozicijas: viena kuopa su 2 kulkosvaidžiais - ant aukštumos prie kelio į Remizavą, kita kuopa su 2 kulkosvaidžiais - Gurklių dvare, III kuopa su 1 kulkosvaidžiu - Turlaviškių kaime, artilerijos baterija - prie Cegelnės. Vokiečių sargybos buvo išdėstytos Žiežmarių miestelio pakraščiuose prie kelio Remizavas-Vievis-Aukštadvaris⁴⁴.

Kovų su bolševikais metu šiame bare žuvo 4, sužeista 40 ir dingo be žinios 20 kareivių⁴⁵. Balandžio 10 d. Žiežmariuose įvyko iškilmingos žuvusių karių laidotuvės dalyvaujant didelei miniai aplinkinių gyventojų. Jose taip pat dalyvavo Atskirosios brigados vadas karin. S. Nastopka su štabo ir daugybe kitų karių⁴⁶.

Atsiliepdama į bendras lietuvių kovas prie Daugų ir Žaslių Vilniaus kryptimi, Sovietų Rusijos vyriausybė priekaištavo Vokietijai, jog bolševikų kariuomenės dalys buvo puolamos su vokiečių karinių dalinių priedanga ir taip buvo pažeidžiama 1919 m. sausio 18 d. sutartimi tarp šių valstybių nustatyta demarkacijos linija. Nors, kaip jau minėjome anksčiau, vokiečiai faktiškai šios linijos laikėsi, tuo tarpu bolševikai ją dažnai pažeidinėjo. Vokietijos vyriausybė pageidavo, jog Lietuvos valdžia tinkamai išspręstų šį klausimą. Todėl Lietuvos vadovybė ir nutarė savo karinius

⁴² Atskirojo bataliono kariai, 1919 m. balandžio 8 d. pasižymėję mūšiuose su bolševikais ties Strošiūnais, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 112, l. 9-10, 14.

⁴³ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 8-9.

⁴⁴ Kairiosios rinktinės vado karin. J. Butkaus 1919 m. balandžio 9 d. pranešimas Atskiros brigados vadui karin. S. Nastopkai, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 80, l. 7-8.

⁴⁵ Ten pat.

⁴⁶ Atskiros brigados ir II pėst. divizijos štabo karo dienynas, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 76, l. 9.

dalinius atitraukti. Balandžio 9-10 d. Strošiūnų-Pajautiškių-Žaslių miestelio ir geležinkelio stoties baras buvo perduotas vokiečių apsaugai⁴⁷. Šiais vadovybės veiksmais pirmoji planinga puolamoji karinė operacija Vilniui iš bolševikų vaduoti ir baigėsi.

Išvados

Vertinant pasirengimą minėtai karinei operacijai, jos eigą ir rezultatus, reikia konstatuoti, jog:

1. Lietuvos kariuomenės vadovybė, turėdama šiame bare nepalyginamai menkesnes karines pajėgas (3 labai silpnai parengtus batalionus prieš 5 bolševikų pulkus!), nutarė suduoti priešui lemtingą smūgį, iš anksto suskaldydama jas į dvi nedideles skaičiumi rinktines, mažai paruoštas kariniu atžvilgiu bei prastai apginkluotas ir techniškai neaprūpintas, viena nuo kitos atitolusias apie 60 km. Tokiomis sąlygomis jos negalėjo įvykdyti uždavinio - „pasisūmėti kiek galima pirmyn Vilniaus kryptimi“.

2. Kovų metu nebuvo veiksmų suderinamumo nei tarp abiejų rinktinių, nei kiekvienos jų viduje. Jos net patį priešą puolimą pradėjo skirtingu laiku.

3. Vertinant kautynes taktiniu požiūriu, reikia pažymėti, jog Kairiosios rinktinės vadas karin. J. Butkus net neišleido rinktinei įsakymo pulti. Tuo tarpu Dešinėsios rinktinės vadas karin. K. Ladyga, dar būdamas Alytuje, maždaug už 20 km nuo priešų pozicijų, nors ir parengė bei paskelbė įsakymą, tačiau jame nebuvo atsizvelgta į bolševikų jėgų išsidėstymą vietoje, nepateikta vietovių specifika ir kt.

4. Pačių kautynių metu, keičiantis situacijai, abiejose rinktinėse nebuvo tinkamai įvertintos tiek priešų, tiek ir savo jėgų galimybės užimtų pozicijų atžvilgiu, neieškota silpnesnių priešų vietų, kuriomis būtų buvę galima pasinaudoti pranašumui įgyti.

5. Rinktinių veiksams labai neigiamai atsiliepė tai, kad nebuvo techninių priemonių, visų pirma ryšių. O be jų tinkamai vadovauti karinėms operacijoms buvo neįmanoma.

6. Pats Kairiosios rinktinės atsitraukimas iš fronto nebuvo planingas: kai kurios kuopos traukėsi tvarkingai, o kitos buvo paliktos likimo valiai ir tik dėl priešų neapdairumo nenukentėjo.

⁴⁷ K. Ališauskas, Sikiame atsiimti Vilnių..., p. 261.

7. Lietuvos kariuomenės atsitraukimas iš fronto ir sąlyčio su bolševikais netekimas turėjo neigiamų padarinių lenkams 1919 m. balandžio 19-21 d. puolant Vilnių. Lietuviai šioje kovoje negalėjo dalyvauti, ir bolševikai, pasinaudoję tokia padėtimi, laisvai pasitraukė iš fronto į šiaurę, Maišiagalos kryptimi.

Ir vis dėlto negalime neįvertinti vieno dalyko: nors šiose kautynėse ir nepasisekė sumušti priešo ir bent jau pasistumti Vilniaus kryptimi, tačiau čia buvo galutinai sugniuždytos bolševikų pastangos pro Alytų ir Kaišiadoris žygiuoti į Kauną, o po to užimti ir visą Lietuvą.

Résumé

Tentative de reprendre Vilnius aux Bolcheviques au printemps 1919,

Dr doc. Vytautas Lescius

(Université de Vilnius)

Lors de l'analyse de la préparation de ces opérations militaires, de leur déroulement et de leur résultat, force est de constater que :

Le commandement de l'armée lituanienne, bien qu'ayant sur cette ligne de front des forces armées incomparablement moins nombreuses (3 bataillons insuffisamment préparés contre 5 régiments bolcheviques), a décidé de porter le coup décisif q l'ennemi en les divisant 3 l'avance en deux équipes aux effectifs réduits, mal préparées d'un point de vue militaire, avec des armes en mauvais état, non assistées techniquement et séparées de 60 kilomètres. Dans de telles conditions, il leur était impossible de réaliser leur objectif, « avancer le plus possible en direction de Vilnius ».

Au moment des combats il n'y avait aucune coordination des actions entre les deux équipes, et mzmme au sein des équipes. L'attaque ennemie eut mzmme lieu q des moments différents.

En analysant la bataille d'un point de vue tactique, il faut signaler que l'officier J. Butkus, chef de l'équipe de gauche, n'est mzmme pas allé jusqu'3 donner l'ordre q son équipe d'attaquer. Dans le mzmme temps, l'officier K. Ladyga, chef de l'équipe de droite, bien qu'étant encore 3 Alytus q 20 kilomètres des positions ennemies, a préparé et donné l'ordre, cependant il n'a pas pris en compte le positionnement des troupes

bolcheviques, n'a pas précisé les particularités du terrain etc.

Au c~ur de la bataille, la situation étant en train de prendre une autre tournure, les forces ennemies tout comme celles des équipes n'ont pas été, dans les deux équipes, estimées avec suffisamment de précisions par rapport aux positions occupées, le côté faible de l'ennemi ayant permis de prendre l'avantage n'a pas été recherché.

Les actions des deux équipes ont été empzchées par l'absence de moyens techniques, et plus particulièrement de transmission. Faute de ce dernier, il est impossible de diriger des opérations militaires comme il se doit.

Le retrait de l'équipe de gauche du front n'était pas prévu : quelques pelotons se sont retirés en ordre, d'autres ont été laissés 3 leur sort et furent victimes uniquement en raison du manque de prévoyance de l'ennemi.

Le retrait de l'armée lituanienne du front et la perte de contact avec les Bolcheviques eurent des conséquences négatives pour les Polonais lors de leur attaque contre Vilnius du 19 au 21 avril 1919. Les Lituaniens n'étant pas en mesure de participer 3 cette bataille, les Bolcheviques en tirant parti de cette situation, ont repoussé le front librement au nord dans la direction de Maisiagala.

Malgré tout il est impossible de ne pas attirer l'attention sur un seul aspect : mzme si pendant cette bataille il a été impossible de battre l'ennemi et de se rapprocher de Vilnius, c'est pourtant ici que furent anéantis les derniers efforts des Bolcheviques de marcher sur Kaunas en passant par Alytus et Kaisiadoris, pour occuper par la suite la Lituanie entière.